

Fr. Grivec | Drugi frisinški spomenik

Prva izdaja frisinških spomenikov po vsem svojem pojavu kaže, da važnost teh najstarejših prič našega jezika presega meje naše domače književne zgodovine; izšla je namreč v Petrogradu l. 1827. V njej je ruski slavist A. Vostokov opozoril, da je drugi frisinški spomenik zelo podoben nekemu staremu cerkvenoslovanskemu govoru v spomin sv. Marku. Pozneje so odkrili še starejši rokopis istega csl. govora sredi med govori Klimenta Bolgarskega (učenca sv. Cirila in Metoda) in dokazali, da je res Klimentov. Obenem so dognali, da je govor prvotno sestavljen v spomin apostolu ali mučencu ter le v nekaterih rokopisih posebej naslovljen v spomin sv. Marku. S tem je drugi frisinški spomenik zbudil še večjo pozornost mednarodne slavistične znanosti.

Slavisti se že nad sto let trudijo, da bi rešili vprašanje o odnosu tega spomenika do sorodnega Klimentovega govora. Vostokov je opozoril, da slog Klimentovega govora ni grški, a o razmerju do frisinškega spomenika ni natančneje razpravljajal. Kopitar je že zapisal mnenje (1836), da je govor preveden po starem nemškem ali latinskem izvirniku. Tudi Miklošič je mislil, da je govor zahodnega izvora, a obenem je opozoril, kako grški življenjepis Klimenta Bolgarskega poudarja, da so Klimentovi govori spisani v preprostem jasnem slogu, ker so namenjeni neizobraženim Bolgarom. Grški pisec Klimentovega žitja je torej (v 11. stoletju) opazil, da se prozorno preprosti Klimentov slog razlikuje od umetnejšega in težjega grškega. Iz poudarjanja negrškega sloga po tej ugotovitvi pač sledi, da govor ni preveden iz grškega izvirnika; nikakor pa ne, da je preveden ali prirejen po zahodnih, nemških ali latinskih vzorcih (kakor so mislili Kopitar, Miklošič i. dr.), temveč je vsaj verjetno, da je proizvod iste Cirilove književne šole, ki jo je na makedonskih tleh nadaljeval Kliment Bolgarski v svojstvenem negrškem slogu.

Razpravljanje o tem vprašanju je doseglo svoj višek, ko je V. Vondrák izdal doslej najboljšo izdajo frisinških spomenikov in potem s knjigo »Studie«¹ izzval živahen Jagićev odgovor v slavističnem glasilu *Archiv f. slav. Philologie* 1905 in 1906.

Vondrák je prvotno (1896) poudarjal, da je II. fris. spomenik ne le glasoslovno, temveč tudi vsebinsko površno zapisan; da je namreč v njem marsikatera misel prvotne predloge izpuščena, skrajšana, ali pa je kaj celó prestavljeno na manj primerno mesto. V knjigi »Studie« pa je dajal prednost II. fris. spomeniku in trdil skoraj nasprotno, da je namreč Kliment nekaj misli in stavkov tako nesamostojno povzel iz II. fris. spomenika in jih tako prisiljeno spravil v drugačno zvezo, da je s tem zagrešil več neskladnosti.

Jagić pa je proti Vondráku odločno dokazoval,² da je Klimentov govor lepo celotno zaokrožen. Posebej je zavrnil očitek, češ da je Kliment iz fris. nagovora izposojeno misel o izvirnem grehu napačno zvezal in svoje poslušalce nepravilno istovetil z Adamom in njegovim grehom. Poudaril je, da je Kliment misel o izvirnem grehu izvrstno (vortrefflich) uporabil in spravil v pravilno zvezo z ostalim besedilom. Nasprotno pa da fris. nagovor nima pravega začetka in da je že v uvodu okrnjen. Še bolj čudna (merkwürdiger) pa se mu zdi vrzel za uvodom pred stavkom (zopet pa, bratje, spomnimo se), ki uvaja glavno vsebino brez gladke in zadovoljive zveze z uvodom. Zelo krepko zavrača Vondrákovo mnenje, češ da je ta Klimentov govor slaba kompilacija, v kateri Kliment svojih misli ni znal pravilno zvezati z izposojenimi stavki. Klimentov govor nikakor ne razodeva, da bi bil ta Cirilov učenec tako manjvreden pisatelj in slab kompilator. Klimentov govor ni ponesrečena kompilacija II. fris. spomenika. Tako Jagić.

Vondrák je Jagiću odgovoril v naslednjem letniku istega slavističnega glasila.³ Takoj v prvem stavku priznava, da je prvotno besedilo staroslovenskega

¹ V. Vondrák, *Frisinské památky*. Praga 1896. — *Studie* z oboru církevneslov. písemnictví. Praga 1903. — Drugo literaturo gl. v moji knjigi: *Zarja* stare slovenske književnosti (1942).

² *ASPh* 1905, 395—412.

³ *ASPh* 1906, 256—260; Jagićev dodatek (odgovor) 260 s.

spovednega nagovora v II. fris. spomeniku precej okrnjeno (nemški izraz je še krepkejši: *ziemlich verstümmelt*); na naslednji strani še enkrat poudarja okrnjenost. S tem priznanjem se je Vondrák v tej točki približal svojemu prvotnemu mnenju, ki ga je branil l. 1896. Jagić je na to kratko izjavil, da se je V. s priznanjem okrnjenosti približal njegovemu mnenju in da razlika med njima ni več velika. Sam pa Vondráku pritrjuje, da je Klimentova oblika »jemu bilo žitije« sorodna s frisinškim izražanjem »jemu be žiti«. Oba priznavata vzajemno zvezo (*Zusammenhang*) obeh spomenikov. Razlika je le v tem, da Jagić razlaga to sorodnost na podlagi neke tretje predloge, a poudarja, da to naposled posredno priznava tudi Vondrák, ko trdi, da je frisinški nagovor okrnjen. S tem smatra J. njun spor za končan (*diese Meinungsdivergenz abgeschlossen*). Predvsem poudarja, da je hotel rešiti Klimentovo pisateljsko čast (*Ehrenrettung des Schriftstellers Klemens*), ki ga je Vondrák v tej zvezi prenizko cenil. Zdi se mu, da se mu je to nekoliko posrečilo.

Po mnenju teh dveh jezikoslovcev je torej dokončno ugotovljeno, da je frisinški nagovor okrnjen in da je Klimentov govor odvisen od neke popolnejše staroslovenske predloge II. fris. spomenika. Vondrák je sicer še vzdrževal svoje mnenje o odvisnosti, nikakor pa ni več trdil, da so v odvisnem Klimentovem govoru takšne neskladnosti, kakor jih je skušal dokazati v knjigi »Studie«.

Vondrák je torej svoje mnenje glede neokrnjenosti celotnosti fris. spomenika izrečno umaknil in razen tega molče priznal Jagićevo odločno trditev, da v Klimentovem govoru ni neskladnosti. Vrh tega je iz Jagićevega odgovora razvidno, da je V. fris. spomenik premalo primerjal s Klimentovimi govori; zlasti pa ni mogel upoštevati razmeroma obširne zbirke prej neznanih Kl. govorov, ki jih je l. 1905. izdala ruska akademija znanosti.⁴ J. pa je v svojem odgovoru te govore obilno uporabil, a tudi ostalo csl. književnost je bolje poznal nego V. Ugotovil je, da so mnoge misli in oblike, ki jih je V. zaradi sorodnosti s fris. spomenikom imel za zahodne, v resnici cerkvenoslovenske. Vondráka je posebno motil med Čehi trdovratno ukoreninjeni predsodek, da se je Metod s svojimi učenci dosledno držal vzhodnega obreda in da torej ni mogel uporabljati fris. spomenikov, še manj pa jih preoblikovati.⁵ Ta predsodek je zelo oviral nepristransko znanstveno reševanje tega vprašanja.

Pri nas je o tem največ razpravljal prof. dr. I. Grafenauer, zlasti v knjigi »Karolinška kateheza« (1936). V glavnem se je pridružil Vondrákovemu mnenju, ki ga je ta dokazoval v knjigi »Studie«. Značilne so naslednje trditve: »V Freis. II. se vsi odstavki logično pravilno razvijajo drug iz drugega in so... v dobrem skladu med seboj... V Klimentovi homiliji pa so vidni le trije deli izmed peterih, ki jih vidimo v Freis. II. In še ti se prav ne skladajo. Kakor je že Vondrák dokazal, je Adamov greh pri Klimentu zašel v napačno vsebinsko zvezo... Podobno je z drugim in tretjim delom (str. 39)... Nastala je še druga zveza... In še tretja zveza (str. 40)... Te neskladnosti (41)... Značilne nepravilnosti v (Klimentovem) poučenju (42).« — V DS 1938, 383 je svojo trditev glede izvirnega greha posredno umaknil, v Času 1941, 351 ss (zlasti 357—360) pa jo je zopet ostro ponovil. Tako ostro in vztrajno⁶ sklicevanje na Vondráka se ne ujema s spravljivim izidom njegovega spora z Jagićem in premalo upošteva, da je V. v svoji plemeniti resnicoljubnosti prejšnje mnenje po boljšem spoznanju rad umaknil. Še bolj pa to nasprotuje sedanjemu stanju znanosti, ko je (Vondrákov) predsodek glede obreda že dokončno ovržen ter so prej neznani Klimentovi govori že natančneje preiskani. Če Vondrákove in Jagićeve izjave pazljivo primerjamo, lahko presodimo, zakaj je J. še l. 1913. (*Entstehungsgesch. der kirchenslav. Sprache* 255 s) ohranil svojo prejšnjo oprezno neodločno sodbo in se ni pridružil Vondrákovim trditvam iz l. 1903.; saj jih niti V. ni v prejšnjem obsegu vzdrževal.

⁴ Lj. Stojanović, *Novyja slova Klimenta Slověnskago*. Ptb 1905.

⁵ Vpliv csl. jezika na fris. spomenike je V. razlagal na ta način, da so jih priredili rimsko-nemški duhovniki (med njimi morda tudi kateri Slovenec), a so pri tem iskali pomoči Metodovih učencev. *Studie* 47—49.

⁶ Grf. se je ostro skliceval na Vondráka že v DS 1934, 494, ko ga je Kidrič opozoril, da se ni »dovolj poglobil v tehtne (Jagićeve) ugovore«.

Književna oblika II. frisinškega spomenika.

Spor med Vondrákom in Jagićem se je v jedru vrtel okoli vprašanja o književni vrednosti ali pomanjkljivosti frisinškega odlomka. Vondrák se je po Jagićevih opozoritvah l. 1906. vrnil k svoji prvotni misli (1896), da je fris. spomenik okrnjen; prejšnje mnenje pa je toliko popravil, da je kljub temu pravilno poudarjal prednost fris. odlomka. Jagić je bil toliko previden, da je pač opozarjal na okrnjenost, ni pa preveč odrekal književne vrednosti, čeprav je književno obliko Klimentovega govora skoraj više cenil. S tem sta velika jezikoslovca pokazala pot k pravilni oceni najstarejšega spomenika našega jezika.

Po poti, ki sta jo s tolikšnim znanstvenim trudom utrla Vondrák in Jagić, sem z natančnim raziskovanjem Cirilovega in Metodovega bogoslovja in sloga naposled dognal, da so v okrnjenih odlomkih II. fris. spomenika ohranjeni dragoceni sledovi globokih verskih misli in značilno krepkih književnih oblik svetih solunskih bratov. Pomanjkljivo zapisani in okrnjeno ohranjeni II. fris. spomenik je po književni obliki in bogoslovni vsebini umotvor Cirilove književne in bogoslovne šole. Po vsej pravici mu gre prednost pred Klimentovim govorom, čeprav je ta govor bolje ohranjen in ima v tem neki videz prednosti.

V prevodu cerkvenoslovanskih Žitij Konstantina (Cirila) in Metodija sem ugotovil, da so nekateri lepši odstavki sestavljeni v ubranih stihih.⁷ S tem sem dognal, da sta sveta brata za osnovni verski pouk uporabljala pesniško ubrane sestavke. Sledovi podobne ubranosti so ohranjeni tudi v fris. odlomku ne le v lepih pesniških oblikah, temveč nekoliko tudi v stihih. Zlasti začetek je lepo oblikovan. Dokaz za to trditev naj nudi novoslovanski prevod:

Če bi ded naš ne bil grešil, / bi v veke mu bilo živeti (a), / starost bi ga ne prijela (b), / nikoli bi tuge (c) ne imel, / niti solznega telesa (d) nikdar, / a v veke bi mu bilo živeti (a). — Ko je po zavisti zlodejevi / izgnan bil od slave božje (e), / potem so na rod človeški bolečine in tuge (c) prišle / in boleznj / in naposled še smrt (f). — Zopet pa bratje spomnimo se, / da i sinovi božji (g) / imenujemo se. — Zatorej opustimo ta mrzka dela, / ki so dela satanova... Nič ni bolj mrzko kot ta dela / pred božjimi očmi. — Morete torej, sinovi, videti, / da so bili sprva ljudje (h) / v obličje taki, kakor smo mi (i), / ter so dela zlodejeva zasovražili, / a božja vzljubili. — Zato se jim zdaj v njih cerkvah / klanjamo in k njim molimo / in njim v čast pijemo / in jim naše obljube (k) prinašamo, / za rešitev teles naših in duš naših. — Taki pa moremo tudi mi še biti, / če taka dela začnemo delati, / kakor so jih oni delali. Oni so namreč lačne nasičevali, / žejne napajali, / bose obuvali, / nage odevali... S temi deli so se ti Bogu približali (l). — Tako, sinovi, je tudi nam moliti / k istemu vrhnjemu Očetu Gospodu, / da nas tudi tam naseli / v cesarstvu svojem, / ki je pripravljeno / od konca do konca / izvoljen-cem božjim. — In smo, bratje, poklicani in prisiljeni, / pred čigar licem / se ne moremo nikjer skriti, / in nikamor ubežati, / marveč nam je stati (a) pred stolom božjim, / z zoprnikom (m) našim, / z zlodejem starim, / in je pred božjimi očmi, / vsakemu s svojimi usti / in s svojo besedo spovedati (a), / kar je na tem svetu / kdo storil, / bodisi dobro, bodisi zlo. — Da na ta dan, sinovi mislite, / ko ni kam se skriti (a), / marveč je pred božjimi očmi stati (a), / in to (sodno) pravdo (n) imeti (a), / ki sem jo povedal. — Naš Gospod, sveti Krist, ki je zdravnik teles naših / in rešenik duš naših, / pa poslednje zdravilo (o) / naposled je postavil in pokazal, / s čim se moramo onemu (zlodeju) odpovedati in se ga oteti. — Predniki (p) naši so bridko trpeli, / kajti topli so jih s šibami / in na ogenj jih vrgli in pekli, / in z meči sekali, / in na les (križ) obešali / in z železnimi kljukami jih raztrgavali. — Mi pa zdaj moremo z našo pravo vero / in s pravo spovedjo / isto storiti (doseči), kar so oni s tem velikim trpljenjem (r) storili. — Zatorej pa, sinovi, božje služabnike pokličite ter jim grehe svoje naštejte in se jim spovejte grehov svojih.

⁷ DS 1936, 63—66. — Glede posvetitve sv. Gregoriju v ŽK 3 je slavist N. Trubeckoj v Zt. f. slav. Phil. 1934, 52, ugotovil bistveno isto. Druge, še bolj pesniške odstavke so slavisti doslej prezrli.